

guitarra tradicional

PAÍS **ESPANYA**

REGIÓ **TERRITORIS DE L'ANTIGA DIÒCESI DE TORTOSA**

(SUD DE CATALUNYA, NORD DEL PAÍS VALENCIÀ I ARAGÓ LIMÍTROF)

**guia
didàctica**

PROPÒSIT DE LA GUIA DIDÀCTICA

L'anomenada “música tradicional” posseeix un llenguatge i unes tècniques específiques, transmeses oralment al llarg dels segles, que molt sovint s'ignoren dins el món acadèmic (conservatoris i escoles de música) i escènic (grups folklòrics i grups folk). Difondre i fer conèixer el potencial d'este patrimoni sonor, format per un instrument, la guitarra, i els gèneres musicals tradicionals lligats a ella, és el nostre objectiu. En este sentit, transmetre les formes genuïnes de tocar, cantar i ballar els gèneres i ritmes musicals, heretats dels nostres avantpassats, però que encara practiquen alguns, i que esta tradició musical nostra reviscole en tots els àmbits públics (no només escènics), s'extenga com una pràctica intergeneracional i recupere el seu espai i funció lúdica i identitària en el segle XXI és el nostre propòsit. I especialment, a Catalunya, on una visió esbiaixada del nostre patrimoni etnomusical des del temps de la Renaixença (segle XIX) ha arraconat injustament estos instruments, la rondalla i els seus gèneres, a pesar de gojar de gran popularitat a gran part del seu territori, i ser compartits amb aragonesos, andorrans, aranesos, valencians, mallorquins i menorquins.

A més a més, este projecte pretén ser una humil contribució, feta des de Catalunya, al magnífic treball que l'etnomusicòleg manxec Julio Guillén Navarro ha dut en estos darrers anys i que ha possibilitat que, al maig de 2023, el Ministerio de Cultura y Deporte del Regne

d'Espanya, en col·laboració amb les comunitats autònomes, haja incoat l'expedient de declaració anomenat “Los toques tradicionales de guitarra en el marco de las fiestas participativas” com a manifestació representativa del patrimoni cultural immaterial espanyol. En esta resolució podem llegir referències a lutiers, contextos festius i formacions musicals catalanes, valencianes i aragoneses.

En este sentit, us presentem diferents peces de ball com ara la jota, el fandango, les seguidilles, les folies... pròpies de la música popular peninsular i hispànica, així com un exemple de cant laudatori, les albadas o *aubades*, que en època de Nadal, serveix perquè els cantors i músics capten obsequis i menjar. Totes les peces interpretades pertanyen a la tradició oral de l'antic territori de la diòcesi de Tortosa, comprés entre les comarques del Maestrat (País Valencià) i la Ribera d'Ebre i el Priorat (Catalunya), així com el territori limítrof del Matarranya (Aragó), i han estat interpretades mirant d'imitar els estils i les tècniques tradicionals.

ÍNDIX GENERAL DE LA GUIA

1. JOTA -EN LA- (A)

1.1. LA INTERPRETACIÓ AMB GUITARRA
COPEJADA O GUITARRA DE COLP

1.1.1. EL COPEIG SIMPLE

1.1.2. EL COPEIG DOBLE

1.2. LA INTRODUCCIÓ DEL CANT

2.FANDANGO VELL -EN LAM- (AM)

2.1. LA INTERPRETACIÓ AMB GUITARRA
COPEJADA O GUITARRA DE COLP

2.1.1. EL COPEIG SIMPLE

2.1.2. EL COPEIG DOBLE

2.2. LA INTRODUCCIÓ DEL CANT

3. JOTA I FANDANGO -EN LA- (A)

3.1. LA INTERPRETACIÓ AMB GUITARRA
COPEJADA O GUITARRA DE COLP

3.1.1. EL COPEIG SIMPLE

3.1.2. EL COPEIG DOBLE

3.2. LA INTRODUCCIÓ DEL CANT DE LA
JOTA I EL CANVI A FANDANGO

4. SEGUIDILLES PLANES -EN RE- (D)

4.1. LA INTERPRETACIÓ AMB GUITARRA
COPEJADA O GUITARRA DE COLP

4.1.1. EL COPEIG SIMPLE

4.1.2. EL COPEIG DOBLE

4.2. LA INTRODUCCIÓ DEL CANT

5. FOLIES I CORROQUINA -EN RE- (D)

5.1. LA INTERPRETACIÓ AMB GUITARRA
COPEJADA O GUITARRA DE COLP

5.1.1. EL COPEIG SIMPLE

5.1.2. EL COPEIG DOBLE

5.2. LA INTRODUCCIÓ DEL CANT

6. SEGUIDILLES MANXEGUES O BOLERO -EN LA- (A)

6.1. LA INTERPRETACIÓ AMB GUITARRA
COPEJADA O GUITARRA DE COLP

6.1.1. EL COPEIG SIMPLE

6.1.2. EL COPEIG DOBLE

6.2. LA INTRODUCCIÓ DEL CANT

7. ALBADES -EN DO- (C)

7.1. LA INTERPRETACIÓ AMB GUITARRA
RASPEJADA

7.1.1. EL COPEIG SIMPLE

7.1.2. EL COPEIG DOBLE

7.2. LA INTRODUCCIÓ DEL CANT

INTRODUCCIÓ HISTÒRICA

La guitarra, anomenada al llarg de la història com a viola de mà o *guiterna* (i *vihuela* en castellà), és coneguda des dels seus orígens en el territori de l'antiga Corona d'Aragó (Aragó, Catalunya, València, Mallorca, Sicília, Nàpols...). En este sentit, hi ha diverses referències que ens fan pensar en un origen autòcton de l'instrument. Al segle XV, el compositor való Johannes Tinctoris, resident a la cort de Nàpols, afirmarà que la *guiterna* era un instrument inventat pels catalans; el 1536, a València, l'escriptor i músic valencià Lluís de Milà va escriure el *Libro de música de vihuela de mano intitulado El maestro*, que es considera el primer recull de música instrumental de la península ibèrica; i el 1596, l'escriptor i metge català, resident a València, Joan-Carles Amat publica a Barcelona el mètode *Guitarra española y vandola, en dos maneras de guitarra castellana y catalana de cinco órdenes*, posteriorment, el 1758, editat a València sota la denominació de "*guitarra castellana y valenciana*".

En el segle XVI, la guitarra comença a usar-se per a la música rasguejada. En esta època, la fisonomia d'allò que es coneix com a *guitarra* evoluciona, passant de quatre ordens o cordes dobles a cinc, fins esdevenir l'instrument que coneixem en l'actualitat. El guitarrer Antonio de Torres Jurado (Almeria, 1817 -1892) n'és un dels causants. La societat rural hispànica va assumir la guitarra com a principal instrument, ja que era molt fàcil sonar-lo per a interpretar temes i li va introduir el *colpejador*, un element característic de fusta amb forma de cor, estrella, fulla... D'aquí el nom de *guitarra de colp*, en contraposició a la també popular guitarra *requintada*, amb la qual es feien els baixos o una senzilla melodia.

Guitarra copejada o guitarra de colp

Afinació:

- 1^a Mi4 (E4) "La prima"
- 2^a Si3 (B3)
- 3ª Sol3 (G3)
- 4^a Re3 (D3)
- 5^a La2 (A2)
- 6^a Mi2 (E2) "Bordó"

FISONOMIA, AFINACIÓ I CONSERVACIÓ

Quant a la seua construcció, depenent del color de la fusta utilitzat, s'anomenava *guitarra blanca* o *guitarra negra*. Actualment, podem trobar moltíssimes combinacions de fustes així com una varietat de materials per al cordat, com ara el niló, el fluorur de carboni, el *nylgut* i el budell (provinent de les vísceres d'animals), habituals en altres instruments de corda.

L'afinació de la guitarra ha variat depenent de la zona, de l'instrument i de la seua evolució en la construcció; un fet és que a principis del segle XX la seua afinació es va estandarditzar a l'A 440Hz, que és la que hem seguit en esta guia. Tradicionalment, era molt comú tindre una afinació un to o, fins i tot, dos tons i mig (com ocorria, per exemple, a Menorca) per baix de l'afinació actual perquè les cordes eren de budell.

El manteniment de la guitarra passa per no sotmetre-la a temperatures altes o excés d'humitat, ja que està feta de fusta (material orgànic) i es compon d'una gran quantitat de peces i punts d'unió (encolats) que fan mantenir la tensió de les cordes. Els possibles desperfectes poden ser diversos: un moviment de les fustes per imperfeccions del material (badall, obertura de l'encolat), un cop que pot acabar produint el trencament d'una part o de tota ella, la curvatura de l'instrument a causa de l'exposició a temperatures excessives, el desgast pel seu ús... Depenent de la qualitat de l'instrument, podríem reparar-lo nosaltres mateixos, però sempre és recomanable la reparació a càrrec d'un guitarrer o lutier.

Quant als acords usats a l'hora d'interpretar els gèneres, hem mirat d'utilitzar els més populars, tot i que hi ha una varietat molt ampla en la tradició que respon a diferents factors com la comoditat d'agafar l'instrument (en la ronda), la tessitura del solista, l'ús de la celleta... Així doncs, en la jota hem elegit la postura o *mudança* (com es diu a Mallorca) anomenada "per dalt", "per La" o "el raconet" (País Valencià), "de dalt" (Menorca), "por arriba", "mayor" o "por La" (Múrcia), però també n'hi ha d'altres. Esta mateixa postura l'hem usada per a la interpretació de la jota i el fandango. En les seguidilles planes hem optat per interpretar-les en Re i en el fandango vell en Lam i Mi.

CONTINGUTS

Tant els gèneres musicals que s'interpreten amb la guitarra com la manera d'interpretació són mostrats en diferents vídeos. La nostra intenció és que l'alumnat pugua conèixer algunes dades històriques, organològiques i etnopoètiques, com ara la gènesi i trets del gènere, l'afinació, el patró rítmic, el tipus de cant i quina estrofa s'hi adapta.

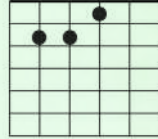
LES POSICIONS /(ACORDS)

1. JOTA en La (A)

A (La)

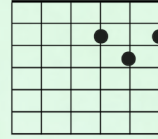

E (Mi)

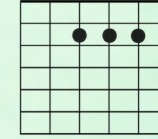

4. SEGUIDILLES PLANES en Re (D)

D (Re)

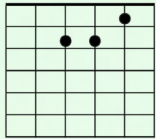

A (La)

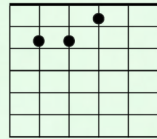

2. FANDANGO VELL en Lam (Am)

Am (Lam)

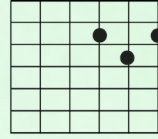

E (Mi)

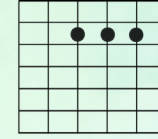

5. FOLIES I CORROQUINA en Re (D)

D (Re)

A (La)

3. JOTA I FANDANGO en La (A)

A (La)

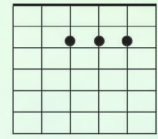

E (Mi)

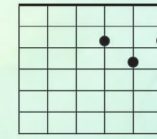

6. SEGUIDILLES MANXEGUES o BOLERO en La (A)

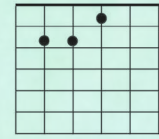
A (La)

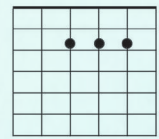
D (Re)

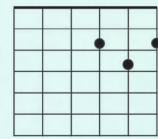
E (Mi)

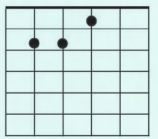
A (La)

D (Re)

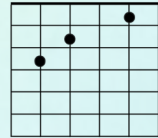

E (Mi)

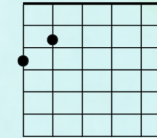

7. ALBADES en Do (C)

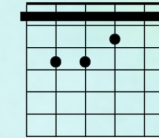
C (Do)

G (Sol)

F (Fa)

TÈCNICA INTERPRETATIVA DE LA GUITARRA TRADICIONAL

Colpejar la guitarra és una tècnica tradicional per a tocar este instrument que té una funció rítmica/harmònica. Va lligada amb el ball, ja que el copeig sobre la tapa de la guitarra marca el temps fort, la qual cosa ajuda els balladors a seguir el ritme. És important el moviment de la mà, combinar al mateix temps el cop amb el pinçament de les cordes (la 1a, 2a i 3a corda) per tal de ressaltar xicotetes variacions que eviten que l'acord siga estàtic. En

els sonadors antics, era fonamental esta manera de tocar que enriqueix l'acompanyament dels balls. Cal tindre en compte que el canvi d'acord en la jota, per exemple, sempre s'anticipa al temps fort; el quart compàs (que és l'últim) és el compàs de mudança al següent acord. El canvi d'acord s'ha d'executar d'una manera progressiva, no bruscamment; això ens aporta una sonoritat especial a la interpretació.

COPEIG SIMPLE

Pum Ram Ram | Pum Ram Ram

COPEIG DOBLE

Pum Ram Ram | Pum Ram Pum

EN EL COLPEIG: EL DIT ① POLSA LES CORDES 4^a, 3^a, 2^a I 1^a O "PRIMA"
I EL DIT ② DONA UN PETIT COP AL COLPEJADOR
(TOT EL MOVIMENT COORDINAT I AL MATEIX TEMPS)

EL DIT ① ÉS EL QUE MARCA L'ACCENT

ELS GÈNERES MUSICALS

1. LA JOTA (en La [A])

A pesar de la seua popularitat, la jota o *cota* és un dels gèneres més moderns de la nostra tradició musical folklòrica. Actualment, i deixant de banda la jota escènica i acadèmica (practicada per grups folklòrics i conservatoris), este ritme i cant propi de les societats rurals té plena vigència en determinades contextos festius com els balls de plaça, ballades i aplecs públics (*bureos*, *saraus*), rondes, vetlades de versadors..., com ocorre a tot l'arc mediterrani peninsular.

A tot el món hispànic és un ritme conegut, des de Filipines fins a Mèxic i Argentina, i a Espanya, la jota, reconeguda el 2023 com a Manifestació Representativa del Patrimoni Cultural Immateral, té un fort component identitari; de fet, a Catalunya és dansa d'interés nacional des de 2010 i a l'Aragó, bé d'interés cultural immaterial des de 2013.

D'acord amb la tradició més antiga (i no escènica o d'acadèmia), la jota es pot ballar de diferents maneres, atenent a les disposicions i nombre dels balladors (ball

de dos, ball de tres, ball de quatre, ball de sis, en rogle o rodat, ball del canó o en reng...) i el seu cant pot acomodar-se a diferents contextos i funcions com ara la ronda (jota de ronda, jota de quintos), el ball o l'acompanyament en faenes com ara llaurar, la sega, el batre, la plega d'olives, garrofes, avellanes...

A l'hora d'interpretar la jota, esta podia fer-se de manera independent o lligada amb la seguidilla i continuada pel fandango, com vorem en el punt 3. En terres valencianes, també hi ha la possibilitat que a manera de tornada, després de cada cançó, s'hi afegís *la carrasquilla* o *carraspera*, un ball-joc d'origen castellà en què els balladors han de seguir les ordens que marca la lletra i que es talla amb un *parado*, com el de les seguidilles, que vorem més avant. A l'Aragó limítrof es coneix amb el nom de *la maruxinya* o *las carrasquillas* o *corrosquillas* i al Pirineu aragonés com *la canastera*. A Mallorca correspon al joc infantil anomenat *Ball de la canastreta* i a Lleida *la carrasquilla*. A Morella (Ports) es documenta com *la carrasquina*.

1.1. La interpretació amb la guitarra copejada o guitarra de colp

1.1.1. El copeig simple

A

Pum ram ram pum ram ram pum ram ram pum ram ram

E

Pum ram ram pum ram ram pum ram ram pum ram ram

1.1.2. El copeig doble

A

Pum - ram - ram Pum - ram - Pum Pum - ram - ram Pum - ram - Pum

E

Pum - ram - ram Pum - ram - Pum Pum - ram - ram Pum - ram - Pum

1.2. La introducció del cant

↑ punt d'entrada de la cançó

↑ punt d'entrada de la tornada

A

E

Red arrow pointing to the first measure of the A section. Blue arrow pointing to the first measure of the E section.

2. FANDANGO VELL o FANDANGO TORTOSÍ (en Am [Lam])

El *fandango vell*, nom que es documenta al terme de Morella (Ports), al País Valencià, o, com nosaltres hem volgut anomenar-lo, *fandango tortosí* –ja que era popular als antics territoris de la diòcesi de Tortosa– era conegut simplement com a *fandango* en les comarques valencianes dels Ports i Baix Maestrat, el Baix Aragó i Matarranya aragonés i el sud de Catalunya. En la comarca aragonesa del Matarranya en tenim constància de l'existència fins a èpoques recents, gràcies a descripcions i cançons. A pesar de la manca d'exemples vius, este tipus de fandangos, deslligats de la jota i interpretats en tonalitat menor, deuen ser els mateixos que documentem en tota la Catalunya occidental (vall

d'Aran inclosa) i altres comarques aragoneses com els Monegres, el Baix Cinca, la Llitera, Ribagorça...

En el cas de la versió morellana, que coneixem gràcies al folklorista García Matos, la seua execució a la guitarra, amb dos acords en l'interludi, ens recorda la dels fandangos de Huelva, tipus malaguenya o granadina, amb els quals deuen guardar relació. Estos darrers fandangos i d'altres de tipus verdial (anomenats, però, *granda(d)ines* al Nord Valencià), tots ells posteriors en el temps, es manifesten molt poc en el nostre territori i la seua pràctica ha quedat quasi relegada a la comunitat gitana.

2.1. La interpretació amb la guitarra copejada o guitarra de colp.

2.1.1. El copeig simple

Am **E**

Pum ram ram Pum ram ram Pum ram ram Pum ram ram

Detailed description: This block shows the rhythmic notation for a simple copeig. It consists of two measures, each with a chord symbol above it: Am and E. Each measure contains four eighth notes. The notes in the Am measure are G4, F4, E4, and D4. The notes in the E measure are E4, D4, C4, and B3. The rhythm is indicated by 'x' marks above the notes, representing the percussive 'copeig' sound. Below the notes, the syllables 'Pum ram ram' are written for each measure.

2.1.2. El copeig doble

Am **E**

Pum ram ram Pum ram Pum Pum ram ram Pum ram Pum

Detailed description: This block shows the rhythmic notation for a double copeig. It consists of two measures, each with a chord symbol above it: Am and E. Each measure contains five eighth notes. The notes in the Am measure are G4, F4, E4, D4, and C4. The notes in the E measure are E4, D4, C4, B3, and A3. The rhythm is indicated by 'x' marks above the notes. Below the notes, the syllables 'Pum ram ram Pum ram Pum' and 'Pum ram ram Pum ram Pum' are written for each measure.

2.2. La interpretació del cant

↑ punt d'entrada de la cançó

Am **E**

Detailed description: This block shows the musical notation for the singing interpretation. It consists of two measures, each with a chord symbol above it: Am and E. Each measure contains four eighth notes. The notes in the Am measure are G4, F4, E4, and D4. The notes in the E measure are E4, D4, C4, and B3. The rhythm is indicated by 'x' marks above the notes. A blue arrow points to the first note of the E measure, indicating the starting point of the song.

3. JOTA I FANDANGO (en La [A])

Amb el nom de *fandango* es coneix i/o manifesten al nostre territori tres ritmes diferents: un, l'anomenat *fandango enllaçat*, lligat a la jota (o la seguidilla), com ja hem exposat; un altre, que anomenem *fandango vell* o *tortosí*; i, residualment, un *fandango* de cadència andalusa, que emparenta bé amb el fandango de Huelva –conegut al País Valencià com a malaguenya, grana(d)ina, fandango, ball de l'u, ball pla, ball xafat, ball de les marineres... i fandango a Menorca i Mallorca– o bé amb el fandango verdial o rondenya (conegut, però, com a grana(d)ines al Nord Valencià). Tanmateix,

a la resta de la península, alguns d'estos noms poden ser aplicats a qualsevol d'estos dos darrers tipus de fandangos o, fins i tot, a la jota, tal com ocorre a Euskadi.

A la mitat nord del País Valencià i les comarques aragoneses limítrofes, este fandango enllaçat s'interpreta amb uns *raspits* (rasguejats) i cops específics, i sol estar emparentat amb els anomenats *fandango de cançó partida*, *jota de quatre* i *folies* del centre i sud del País Valencià.

3.1. La interpretació amb la guitarra copejada o guitarra de colp

3.1.1. El copeig simple

JOTA

A

Pum ram ram pum ram ram pum ram ram pum ram ram

E

Pum ram ram pum ram ram pum ram ram pum ram ram

3.1.2. El copeig doble

JOTA

A

Pum - ram - ram Pum - ram - Pum Pum - ram - ram Pum - ram - Pum

E

Pum - ram - ram Pum - ram - Pum Pum - ram - ram Pum - ram - Pum

FANDANGO

A D E

pum ram ram pum ram ram pum ram ram pum ram ram

FANDANGO

A D E

pum ram ram pum ram pum pum ram ram pum ram pum

3.2. La introducció del cant de la jota i del canvi a fandango

És important prestar atenció a l'estrofa o cançó de jota que marca el canvi al fandango; sovint la mateixa lletra el remarca; l'últim vers de la quarteta de la jota i, més comunament, els dos últims, han de modular-se de manera diferent, amb un gir melòdic que s'acomoda a la melodia del fandango. A això se li diu “mudar a fandango”.

↑ punt d'entrada de la cançó

JOTA

FANDANGO

4. SEGUIDILLES PLANES (en ReM [D])

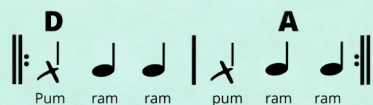
La seguidilla és una estrofa de quatre versos, amb versos hexasíl·labs i tetrasíl·labs, com ho són també algunes tornades de jota. També pot ser composta, amb set versos, en què els tres darrers formen la tornada (cast. *bordón*) o *arrimaora*, com es coneix al Maestrat valencià. Esta estrofa es va acomodar al ball, i des de Castella, el ball i la música de la seguidilla es va difondre a partir del segle XVII per tota la península i illes Balears i Canàries fins arribar al Rosselló (actual Catalunya francesa).

N'hi ha diferents varietats i denominacions com ara les *parrandes* o “pardicas”, “gandulas”, “poblatas”, “tore-ras”, “peretas”, “torrás”, *sevillanes manxegues*, *corrides* o *corrilles*, *planes*, *boleres*... que, a grans trets, podrien ser classificades en tres grups. El bolero és una deriva-

ció escolaritzada de la seguidilla. A la mitat nord del País Valencià i al Maestrat aragonés és habitual que les seguidilles –conegudes com *torraes* o *planes*– es presenten lligades a la jota i al fandango, tal com ocorre amb la jota en la comarca de la Marina i algunes localitats de l'Alcalatén i l'Alt Millars, al País Valencià, i zones de la Manxa, Àvila, Jaén i Mallorca (*mateixes* i *copeos*). A la Franja d'Aragó, Terres de l'Ebre, el Priorat, el Segrià i el Camp de Tarragona, hi ha constància de la pràctica de la seguidilla (o *polinàrio*, *bolero*) en bona cosa de cançons (algunes citen el nom del ball), denominacions de mudances de ball, melodies varies (tornades de jota, cançons infantils, peces dels balls de plaça...), balls i jocs dansants amb els quals té relació (la *xeringosa*, la clavellinera).

4.1. La interpretació amb la guitarra copejada o guitarra de colp

4.1.1. El copeig simple

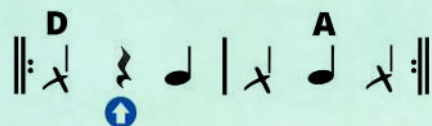

4.1.2. El copeig doble

4.2. La introducció del cant

↑ punt d'entrada de la cançó

5. FOLIES I CORROQUINA (en Re [D])

La manera d'acabar el ball en la comarca dels Ports, concretament entre els masovers de Morella, era amb les folies, la corroquina i el fandango, que podia cloure amb una jota més animada. Això ens recorda altres balls interpretats a manera de *suite*, sense descans, com ara la seguidilla, jota i fandango (o jota, fandango i seguidilla) al centre i nord del País Valencià i el Maestrat i Gúdar-Javalambre, a l'Aragó, o la de seguidilles, *arenilles*, jota i fandango al Molinell de Culla (Alt Maestrat).

L'orde enllaçat d'estos balls és un indicati de l'antiguitat dels primers, anteriors a la jota i el fandango. Les folies i la corroquina guarden relació amb el fandango i la seguidilla, i deuen provindre de l'anomenat "complex de la sarabanda", tal com assenyala l'etnomusicòleg valencià Carles Pitarch. La corroquina també és coneguda com *corruquenya* o *curruquina*.

5.1. La interpretació amb la guitarra copejada o guitarra de colp

5.1.1. El copeig simple

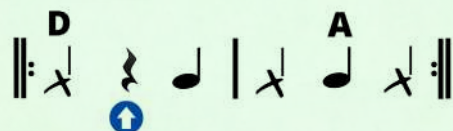

5.1.2. El copeig doble

5.2. La introducció del cant

↑ punt d'entrada de la cançó

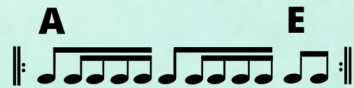
6. SEGUIDILLES MANXEGUES O BOLERO (en La (A))

A diferència de les seguidilles planes o torrades, que ja hem descrit, amb el nom de *bolero* es coneix a la comarca valenciana del Baix Maestrat i a la catalana del Baix Ebre, una variant de seguidilles manxegues o corrides. Cal no confondre-les amb el ball d'escola anomenat *bolero*, que és una derivació de les seguidilles, més lentes. Estes seguidilles són conegudes a la Manxa, Andalusia oriental, Múrcia, el País Valencià, Mallorca (on se'n diu *parado* al poble de Selva) i sud de Catalunya.

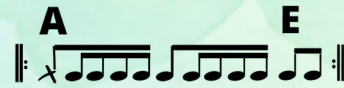
Com en les seguidilles planes o *torra(d)es*, les seguidilles manxegues o bolero acaben amb el *bien parado* o *arribà*, però el ritme d'execució és molt més ràpid.

6.1. La interpretació amb la guitarra copejada o guitarra de colp

6.1.1. El ritme de la guitarra rasguejada

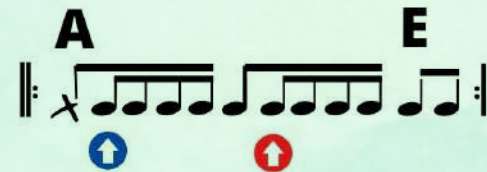

6.1.2. El ritme de la guitarra amb cop

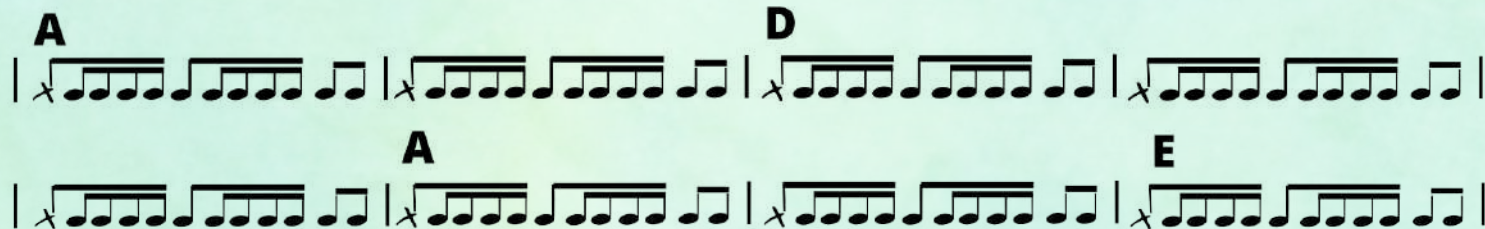

6.2. La introducció del cant

- punt d'entrada de l'avís
- punt d'entrada de la cançó

Progressió harmònica de la cançó

7. LES ALBADES (en Do [C])

Les rondes d'albades (o *aubades*) eren popularment celebrades en temps de Nadal i de Pasqua en els territoris peninsulars de la Corona d'Aragó, des de les serres i planes més meridionals fins al Pirineu. A la mitat nord del País Valencià, el Maestrat aragonés i el sud de Catalunya encara hi ha alguna localitat que les conserva. En esta zona, el cant normalment anava a càrrec de colles de jóvens (conegudes en alguns llocs com *camarades*) amb guitarres, guitarrons i percussions que entonaven cançons als amos i familiars de les cases i arreplegaven aliments per a després fer una menjada. No obstant

això, eren també molt populars les albades interpretades amb gaita (dolçaina) i tabal.

La seua melodia pot presentar ritmes asimètrics, amalgamats o *aksak*, la qual cosa els posa en relació amb la dansa (antigues danses d'*arguilando*, amb pastorets i/o innocents, o de "dansants"), tot i que actualment no es ballen, si exceptuem la Vall d'Aran. Les albades solien tocar-se amb la guitarra *per baix* (La), tot i que este exemple, replegat a la Cava (Montsià, Catalunya), l'hem executat en Do.

7.1. La interpretació

7.1.1. El ritme amb guitarra rasguejada

7.1.2. El ritme amb copeig

7.2. La introducció del cant

↑ punt d'entrada de la cançó

progressió harmònica de la cançó

Three lines of harmonic progression notation, each consisting of four measures. Each measure starts with a chord symbol above a vertical bar line, followed by a chord symbol 'x.' with an upward arrow pointing to the first note, and then two measures of eighth notes (four notes per measure).
Line 1: D | x. | A | x.
Line 2: D | x. | G | x. | D | x. | A | x.
Line 3: D | x. | A | x. | D | x. | D | x.

BIBLIOGRAFIA

ADROVER, Simó, ADROVER, Toni BARCELÓ, Sebastià & RIGO, Margalida (2016): "Els sonadors de pagès", *Patrimoni musical III. Cicle de conferències de l'Escola Municipal de Mallorca*, Col·lecció Papers de Sa Torre, 71, Manacor, Escola de Mallorca/Ajuntament de Manacor, pp. 79-92.<https://www.escolademallorqui.cat/wp-content/uploads/2016/08/PAPERS-DE-SA-TORRE-71.pdf>

AYORA ABRUÑA, Armando (2024): *Método de guitarrico o requinto aragonés y breve introducción al guitarra y la guitarra populares*, edición a cargo de Lluís-Xavier Flores & Sergi Masip, Comarca del Maestrazgo – Gaiteros de Aragón.

BADÍA IBÁÑEZ, Tomàs & COCA MORENO, Julio (2013): *Los instrumentos de cuerda pulsada. Su origen y evolución*, Zaragoza, Centro de Estudios Borjanos. Institución "Fernando el Católico".https://ifc.dpz.es/recursos/publicaciones/33/38/_ebook.pdf

BORAU, Lluís & SANCHO, Carles (1996): *Lo Molinar. Literatura popular catalana del Matarranya i Mequinensa*, vol. 2. Cançoner, a cura de..., Terol, IET – Associació Cultural del Matarranya - Carrutxa.

CARLES I AMAT, Joan (1596): *Guitarra española, y vandola, en dos maneras de Guitarra, Castellana, y Cathalana de cinco Ordenes, la qual enseña de templar, y tañer rasgado, todos los puntós naturales, y b, mollados, con estilo maravilloso...*, Gerona, Joseph Broimpresor.

--- (1758): *Guitarra española, y vandola, en dos maneras de Guitarra, Castellana, y Valenciana de cinco Ordenes, la qual enseña de templar, y tañer rasgado, todos los puntós naturales, y b, mollados, con estilo maravilloso...*, Valencia, Imprenta de Agustín Laborda.

CASTELLANOS, E.; MARTÍ, C.; QUERALT, M.C.; SALVADÓ, R.; VIDAL, J. (2009): *Els cantadors de jota improvisada del Baix Ebre i el Montsià. Memòria final*, V Convocatòria d'Ajuts per a Projectes d'Investigació o de Difusió Cultural de l'Institut Ramon Muntaner, Amics i Amigues de l'Ebre, amb el suport de l'Arxiu Històric Comarcal de les Terres i el Museu de Montsià.[Consultable en l'Institut Ramon Muntaner (IRMU), Móra la Nova]

---- (2010): "La jota cantada improvisada a les Terres de l'Ebre", *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 35 (2010), Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, Barcelona, pp. 217-220.

CID CATALÀ, Josep (1987-1991): "Corrandes de l'Ebre", 4 entregues, *Miscel·lània del CERE*, 5 (1987), 6 (1988), 7 (1989) i 8 (1991), Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre.

CSIC (1944-1960); Misiones folklóricas, Fons de Música Tradicional IMF-CSIC, Institució Milà i Fontanals, Barcelona.

COLLADO, Josep-Antoni & RAMIRO, Enric (1991): *La música tradicional valenciana. Exercicis i audicions*, Tallers de Música Popular, coord. Vicent Torrent i Josemi Sánchez, València, Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Direcció General de Centres i Promoció Educativa.

DÍAZ TEJEDOR, Susana Emilia (coord.) et al. (2023): *Espardenyes i a volar. La veu, el ball, instruments tradicionals*, vol. I, València, Conselleria de Cultura, Educació i Esport, Generalitat Valenciana.

https://ceice.gva.es/documents/162783553/166849839/Espardenyes_i_a_volar_quadern_didactic.pdf

DOMENGE I MESQUIDA, Joana & CANYELLES I PONS, Eugeni (2023): "La situació de la jota a Mallorca. De les primeres referències a la situació actual ", *La jota als territoris de parla catalana (II)*. Segon Congrés de la Jota als Territoris de Parla Catalana, Elena Espuny (coord.), Catarroja, Editorial Afers, pp. 157-172.

DOMENGE I MESQUIDA, Joana (2011): "La jota al Llevant de Mallorca. El cas de Sant Llorenç des Cardassar", *Caramella*, 24 (gener-juny 2021), Carrutxa-Solc-Tramús, pp. 14-17.

FALCÓ IBÀÑEZ, Anaïs (2022): *Els instruments de música tradicionals*, Barcelona, BRAU

FALTUS, Robert (2006): "Recerca del folklore musical de la Ribera d'Ebre", *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 28, Barcelona, Generalitat de Catalunya, pp. 132-133.

---- (2007): "Recerca del folklore musical de la Ribera d'Ebre, 2", *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 31, Barcelona, Generalitat de Catalunya, pp. 147-148.

FLORES ABAT, Lluís-Xavier (2020): "Nous contextos per a la música i els balls tradicionals al s. XXI en els territoris de la diòcesi de Tortosa: els bureos", *La jota als territoris de parla catalana. 1er Congrés de la Jota als Territoris de Parla Catalana*, Elena Espuny (coord.), Catarroja, Editorial Afers, pp. 191-206.

---- (2023): "Los bureos. Nuevos contextos para la música i bailes tradicionales en el siglo XXI en el sur de Cataluña, el norte del País Valenciano y el Aragón limitrofe", *Temas de Antropología Aragonesa*, 28 (2023), Zaragoza, Instituto Aragones de Antropología.

FLORES ABAT, Lluís-Xavier, FLORES ABAT, Miquel-Àngel & MONJO MASCARÓ, Joan-Lluís & TOMÁS LOBA, Emilio del Carmelo (2011): "La jota al País Valencià. Algunes consideracions", *Caramella*, 24 (gener-juny 2011), Terol, Carrutxa - Solc - Tramús, pp. 30-51.

FLORES ABAT, L.-X. i M.-À. & MONJO MASCARÓ, J. L. (2016): "La jota de ball a les Terres de l'Ebre. Trets característics i paral·lelismes amb Mallorca i el País Valencià", *Patrimoni Musical III. Cicle de conferències de l'Escola Municipal de Mallorca*, Col·lecció Papers de Sa Torre, 71, Manacor, Escola de Mallorca/Ajuntament de Manacor, pp. 29-54. <https://www.escolademallorqui.cat/wp-content/uploads/2016/08/PAPERS-DE-SA-TORRE-71.pdf>

---- (2020): "El ball de la jota a les Terres de l'Ebre", *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 44 (desembre 2019), pp. 238-257.

FLORES ABAT, Miquel-Àngel (2020): "Quan la tradició és oblidada. La jota a les Terres de Lleida", *La jota als territoris de parla catalana. 1er Congrés de la Jota als Territoris de Parla Catalana*, Elena Espuny (coord.), Catarroja, Editorial Afers, pp. 137-154.

GARZÓN, Juan A. & MARTÍ, Pilar (1980): “Bailes del Maestrazgo y Morella: la corroquina”, *Narría*, núm. 17 (Provincia de Castellón), Madrid, Museo de Artes y Tradiciones Populares de la Universidad Autónoma de Madrid, p. 33.

GUILLEN NAVARRO, Julio (2019): *Los animeros de Caravaca. Tradición musical y revitalización en las cuadrillas del su-
reste español*, Gollarín, Caravaca.

--- (2023): “Resolución de 10 de mayo de 2023, de la Dirección General de Patrimonio Cultural y Bellas Artes, por la que se incoa expediente de declaración de «Los toques tradicionales de guitarra en el marco de las fiestas participativas» como manifestación representativa del patrimonio cultural inmaterial”, *BOE*, martes 30 de mayo de 2023, núm. 128, Sec. III, pp. 74983-75005. <https://www.boe.es/boe/dias/2023/05/30/pdfs/BOE-A-2023-12775.pdf>

IBOR MONESMA, Carolina & ESCOLANO GRACIA, Diego (2003): *El Maestrazgo turolense. Música y literatura populares en la primera mitad del siglo XX*, Zaragoza, REA.

IBOR MONESMA, C. (2012): “Jotas y fandangos en el sudeste de Teruel”, *Jentilbaratz*, 14, pp. 147-186. <https://www.eusko-ikaskuntza.eus/es/publicaciones/jotas-y-fandangos-en-el-sudeste-de-teruel/art-22516/>

MOLL SEGUÍ, Maria-Antònia (1994): *Folklore musical de Ciutadella. Instruments i balls típics*, Barcelona, ed. autora.

MONLLEÓ RIUS, Marta (2009): *Cançons de tradició oral de la Terra Alta* [treball inèdit].

MOREIRA, Joan (1935): *Del folklore tortosí*, Tortosa, Imprenta Querol.

--- (2012): *Del bon humor tortosí*, Benicarló, Onada Edicions.

OLMOS, Ricard (1967): *Canciones y danzas de Morella, Forcall, Todolella, Castell de Cabres*, Cuadernos de Música Folklórica Valenciana, núm. 9, Valencia, Instituto de Musicología, Institución Alfonso el Magnánimo, p. 265.

PALOMAR, Salvador & REBÉS, Salvador (1990): *Rasquera. Cançons de la tradició oral*, Reus, Centre de Documentació sobre Cultura Popular Carrutxa.

PARDO PARDO, Fermín & JESÚS-MARÍA ROMERO, Jesús Ángel (2001): *La música popular en la tradició valenciana*, València, Generalitat Valenciana.

PASTOR AGUILAR, Julià (1991): “La Corroquina”, *Au! Revista comarcal dels Ports*, 18 (primavera 1991), p. 14-17.

PEDRELL, Felip (1922): *Cancionero musical popular espanyol*, 4 volums, Valls, Eduardo Castells [reeditat per Extramuros Edición, 2011, Sevilla]

PELLISA PUJADES, Joan (2013): *Guitarres i guitarrers de l'escola catalana. Dels gremis al modernisme*, Amalgama, Barcelona.

PITARCH ALFONSO, Carles (1997a): *Recuperació i fabricació de la citra valenciana* [tríptic de l'acte de presentació a l'Ate-

neu Mercantil de València, 12/6/1997], València.

---- (1997b): *El procés de recuperació i nova fabricació de la Citra Valenciana* [tríptic de l'acte de presentació a la Casa de la Música d'Aldaia, 30/7/1997], Aldaia.

PITARCH ALFONSO, Carles (2006): "Anar de ronda i fer bureo. Introducció a les músiques festives dels masovers valencians del nord", *De rondes i bureos. Música dels valencians de secà*, Castelló, Ramell, pp. 8-19.

RAMELL (2006): "Música i ball en les rondes i bureos", *De rondes i bureos. Música dels valencians de secà*, Castelló de la Plana, Associació cultural Ramell, pp. 20-43.

REY, Juan José & NAVARRO, Antonio (1993): *Los instrumentos de púa en España. Bandurria, cítola y "laúdes españoles"*, Madrid, Alianza.

TOMÁS LOBA, Emilio del Carmelo (2008): "Etnografía musical en los rituales religiosos festivos de Los Vélez", en *Música de Tradición Oral. XXV años de los Encuentros de Cuadrillas de Ánimas de Los Vélez*, coord. Modesto García Jiménez, Almería, pp. 33-80. Instituto de Estudios Almerienses, Diputación de Almería,.

TOMÁS LOBA, Emilio del Carmelo & José Néstor (2012): "La realidad musical en el antiguo Reino de Murcia. Aspectos sobre las melodías tradicionales. Argumentos y reflexiones en torno a su música e historia", *Carreras y bailes de ánimas*, coord. Joaquín Gris Martínez, Murcia, Hermandad de Nuestra Señora del Rosario (Santa Cruz), pp. 37-142.

TORRENT, Vicent (1990): *La música popular*, València, Institut Valencià d'Estudis i Investigació.

VERGARA, Ángel (1994): *Instrumentos y tañedores. Música de tradición popular en Aragón*, Zaragoza, Rolde de Estudios Aragoneses.

VIDAL, Joan-Francesc & ARAGONÉS, Albert (2015): *Quan lo pare no té pa. Recull de cançons i toques de la ciutat de Tortosa, 1908*, Tarragona, Universitat Rovira i Virgili.

DISCOGRAFIA / VIDEOGRAFIA

General

GARCÍA MATOS, Manuel (1992): *Magna Antología del Folklore Musical en España interpretada por el pueblo español*, discos, Madrid, Hispavox.

GUILLÉN NAVARRO, Julio (2022): *Tiene boca y sabe hablar* [antología audiovisual sobre la guitarra tradicional espanyola], 15 capítols, pendrive, Barcelona, ed. autors.

Aragó

IBOR, Carolina et al. (2001): *Música y literatura populares en la Sierra del Maestrazgo turolense (primera mitad del s. XX)*, I y II, 2 CDs, Zaragoza, CIOFF España – INAEM.

IBOR, Carolina & ESCOLANO, Diego (2013): *Música y literatura populares en la Sierra del Maestrazgo turolense (primera mitad del s.XX)*, III, CD, Zaragoza, Rolde & Prensas Universitarias de Zaragoza.

Balears (Mallorca i Menorca)

ANTONI BONET (2016): *Tonades i músiques de Llevant. Sons d'una illa*, CD, Palma de Mallorca, Digitals Pro.

ARRELS DE SANT JOAN (2001): *Grup folklòric Arrels de Sant Joan*, Ciutadella, Taller de Somnis.

---- (2005): *Grup folklòric Arrels de Sant Joan*, CD, Montilla (Còrdova), Fonoruz.

BOSCH, Tomàs (2010): *Ball de pagès. Jotes i mateixes*, CD, Toni Garcia, Ajuntament de Manacor.

ES REVETLERS (2007): *Encantam sa primera. Música popular del Llevant de Mallorca*, CD, Barcelona, Produccions Blau.

---- (2012): *Va de per llarg*, CD, Barcelona, Produccions Blau.

GENERALITAT DE CATALUNYA (199?): *Ball de pagès. Porto Cristo (Mallorca)*, Vídeo (23 min.), Programa de Difusió Audiovisual, Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya.

RAFEL UMBERT, FRANCISCA PUIGRÒS & TRAMUDANÇA (2001): *No dóna gran cosa més l'agre de la terra*, 2 CD, Barcelona, Produccions Blau.

S'ESTOL DES PICOT (1999): *Batut i rossegueta*, CD, Barcelona, Produccions Blau.

Catalunya

CHAVARRÍA FERRERES, José María *et al.* (2005): *Veus i teclats a través dels serveis regulars de la Hispano de Fuente En Segures*, CD, ed. J. M. Chavarría, Tortosa, ed. HIFE S.A.

FONOTECA DE MÚSICA TRADICIONAL CATALANA (1999): *Música de tradició oral a Catalunya*, Sèrie 1, vol. 1, Barcelona, Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya.

---- (2007): *Tivissa. Cançons i tonades de la tradició oral*, Sèrie 1, vol. 3, Barcelona, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació. Generalitat de Catalunya.

---- (2020): *El Priorat. Cançons i tonades de la tradició oral*, Sèrie 1, vol. 6, Barcelona, Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya.

GARCÍA SANZ, José & RONDALLA TORTOSINA (1980): *Canalero 2*, Barcelona, AUVI, S.A.

---- (1993): *Canalero 4*, Premià de Mar, Tram.

RODRÍGUEZ BALAGUÉ, Nicasio & RONDALLA AMPOSTINA (1990): *Jotes del Baix Ebre*, Tarragona, Funisón.

TEIXIDÓ Y SU RONDALLA (1979): *Jotas*, Barcelona, AUVI, S.A.

País Valencià

CANTARES VIEJOS (2018): *Antología de la jota, 3. Villar de Olmos*, València, Crisanjor.

FONOTECA DE MATERIALS (1988): *Tallers de música popular. Recopilació sonora de música tradicional valenciana*, vol. I-VI, discos, València, Generalitat Valenciana.

---- (1988): *Titaguas. Música tradicional. Recopilació sonora de música tradicional valenciana*, vol. 9, disc, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Generalitat Valenciana.

---- (1988): *Alto Palancia. Música tradicional. Recopilació sonora de música tradicional valenciana*, vol. 11, 12 i 13, discos, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Generalitat Valenciana. [reeditat en 3 CDs per l'Institut Valencià de la Música en 2003]

---- (1988): *Tallers de música popular. Recopilació sonora de música tradicional valenciana*, vols. 14 - 19, discos, València, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Generalitat Valenciana.

---- (1991): *La Todolella. Música tradicional. Recopilació sonora de música tradicional valenciana*, vol. 21, disc/CD, València, Institut Valencià de la Música. Generalitat Valenciana.

GRUP DE DANSES EL RAVAL (2013): *Al nord, Baix Maestrat*, CD, Vila-real.

GRUP RAMELL (2006): *De rondes i bureos*, 2 CDs, Castelló de la Plana, Lemonsongs.

Múrcia (selecció)

AA.DD. (2018): *El Rincón de la música. Música de tradición oral de las serranías del Sureste espanyol*, Múrcia.

CUADRILLA DE ANIMEROS DE CAMPO DE SAN JUAN, EL SABINAR Y CALAR DE LA SANTA (2004): *Música tradicional de la Sierra del Noroeste Murciano*, Múrcia, Trenti discos.

CUADRILLA DE ANIMEROS DE LA PURÍSIMA CONCEPCIÓN DE CAÑADA DE LA CRUZ (2001): *Cuadrilla de animeros de la Purísima Concepción de Cañada de la Cruz*, Murcia, Trenti discos.

GRIS MARTÍNEZ, Joaquín et al. (2007): *La fiesta de las Cuadrillas de Barranda. 30 edición*, Múrcia, Consejería de Educación, Cultura y Deportes. Región de Murcia.

HERMANDAD DE LAS BENDITAS ÁNIMAS DE PATIÑO (2013): *Cien años*, Múrcia, Hermandad.

LUNA SAMPERIO, Manuel (1992): *Las Cuadrillas de Murcia*, Madrid, 3 CDs, Producciones Trenti & Pabellón de Murcia. Murcia'92.

Andalusia

AA.DD. (1989): *Música popular de Almería*, vol. I, Almería, disco, Diputación Provincial de Almería.

AGRUPACIÓN FOLKLÓRICA MUNICIPAL DE TÓLOX (2002): *Recordando a nuestros abuelos*, CD, Màlaga, ACM RECORDS. S. L.

CUADRILLAS DE ÁNIMAS DE CÚLLAR (2022): *Cúllar. En los confines occidentales del país de las cuadrillas*, CD, Granada, Atlas Estudios.

CUADRILLAS DE SIERRAS DE CAZORLA Y SEGURA (1983): *Cantes del pueblo. Sierras de Cazorla y Segura. La Iruela, Cazorla, Segura, Burunchel*, casset, Madrid, Sonifolk.

LEÓN FERNÁNDEZ, Marcos et al. (2009): *Almería. La tradición musical en España. Almería*, vol. 44, CD, Madrid, Tecnosaga.

PANDA DE VERDIALES DEL MAESTRO DE LA CASTAÑETA (1997): *Panda de verdiales. La tradición musical en España*, vol. 6, CD, Madrid, Tecnosaga.

Canàries

AGRUPACIÓN ETNOGRÁFICA LA ALDEA (1994a): *La parranda tradicional. La Aldea de San Nicolás y pagos cercanos. Gran Canaria*, Madrid, Tecnosaga

---- (1994b): *Música tradicional y cultura oral en La Aldea de San Nicolás- Gran Canaria*, Madrid, Tecnosaga.

---- (2004): *La parranda tradicional en el centro y el noroeste de Gran Canaria*, Madrid, Tecnosaga.

PARRANDA DE LA ALDEA DE SAN NICOLÁS DE TOLENTINO & SIEMENS HERNÁNDEZ, Lothar (1992): *Música tradicional en la Aldea de San Nicolás de Tolentino*, casset, Madrid, Tecnosaga.

Castella i la Manxa

FRAILE GIL, José Manuel et al. (1984-2002): *Madrid Tradicional. Antología*, vol. 1-15, Madrid, Tecnosaga.

GUILLÉN NAVARRO, Julio (2022): *Esta guitarra que toco y tiene boca y sabe hablar*, DVD, Tradición y cultura, 39, Albacete, Diputación de Albacete.

LUNA SAMPERIO, Manuel et al. (1997): *Documentos de Tradición Oral. Provincia de Albacete*, 2 CDs, Murcia, Trenti Producciones.

---- (1999a): *Documentos de Tradición Oral*, vol. 1 y 2, Tradición y Cultura, 1, 2 CDs, Murcia, Trenti Producciones.

---- (1999b): *Documentos de Tradición Oral*, vol. 3 y 4, Tradición y Cultura, 2, 2 CDs, Murcia, Trenti Producciones.

---- (2000): *Música Tradicional de la Provincia de Albacete*, vol. 1 y 2, Tradición y Cultura, 2 CDs, Murcia, Trenti Producciones.

---- (2001a): *II Encuentro de Aguilanderos y Baile de Cuadrillas*, Tradición y Cultura, 6, CD, Murcia, Trenti Producciones.

---- (2001b): *Tradición oral en la Provincia de Albacete*, Tradición y Cultura, 7, CD, Murcia, Trenti Producciones.

WEBGRAFIA

Homenatge a Fco Balagué (Boca de Bou) [Catalunya].
<https://www.youtube.com/watch?v=SgFmaBwRCqE>

Trobada de sonadors. 1r Congrés de Jota als territoris de parla catalana. Rondalla dels Ports [Catalunya].
https://www.youtube.com/watch?v=dq1gaExud_c

Trobada de sonadors. 1r Congrés de Jota als territoris de parla catalana. Sonadors de Crevillent [País Valencià].
<https://www.youtube.com/watch?v=XZuSTosHMDM>

Trobada de sonadors. 1r Congrés de Jota als territoris de parla catalana. Sonadors de Ciutadella [Menorca].
<https://www.youtube.com/watch?v=4t1ojzPnpsQ&t=1s>

Trobada de sonadors. 1r Congrés de Jota als territoris de parla catalana. Sonadors de Mallorca.
<https://www.youtube.com/watch?v=5IFy1zM9bco>

Trobada de sonadors. 1r Congrés de Jota als territoris de parla catalana. [Sonadors de] Requena & Carcaixent [País Valencià].
<https://www.youtube.com/watch?v=CaLvIpvLqmQ>

Tiene boca y sabe hablar (col·lecció de 17 vídeos):
<https://www.youtube.com/@tienebocaysabehablar>

LUTIERS

Martí Romero Torrelles (Sabadell, Catalunya)

info@torrellesisart.cat
www.torrellesisart.cat

Vicente Carrillo (Casasimarro, Conca)

luthier@vicentecarrillo.com
www.vicentecarrillo.com

Tomás Leal (Casasimarro, Conca)

www.tomasleal.com

Asier de Benito

asierdebenito@gmail.com
www.asierdebenito.com

Joan Pellisa (la Fatarella, Catalunya)

joan@guitarrer.cat
www.olzina.cat

Vicente Redón (Castelló, País Valencià)

vicente.redon@gmail.com

Sergi Masip (Tortosa, Catalunya)

Instagram: @sergimasipgarcia
espadesol@gmail.com
www.ebrefolk.cat

Miquel Torres (Porto Colom, Mallorca)

miqueltorres74@gmail.com

Ginés Martínez Vael (Múrcia)

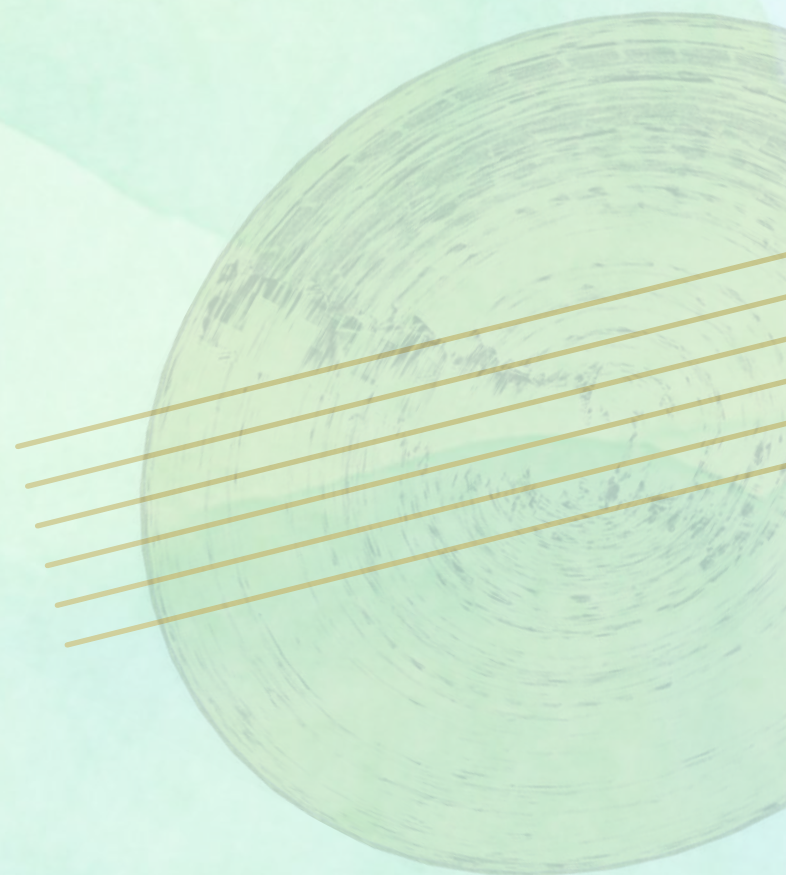
www.vaeldegines.com

Carlos González (Aguadulce, Roquetas de Mar, Almeria)

www.luthier.org

Ángel Gómez de Guillén (Múrcia)

www.gomezdeguillen.com

GRUPS ACTUALS

Aguilanderos de Barranda (Múrcia)

Animeros de la Posá la Compañía de Caravaca (Múrcia)

Animeros de San Blas de Bullas (Múrcia)

Colla Brians (València)

Cuadrillas de Beniel, Benizar, Otos y Mazuza, Cañada de la Cruz, Patiño, Torreagüera, etc. (Múrcia)

Cuadrilla del Pelibayo (Albacete)

Es Revetlers (Mallorca, Illes Balears)

Grup Arrels de Sant Joan (Ciutadella, Menorca)

Grup Folklòric Sant Isidre (Ciutadella, Menorca)

Grup “el Raval” (Vila-real, País Valencià)

Grup “Sagueta Nova” (Biar, País Valencià)

Grup Ramell (Castelló de la Plana, País Valencià)

Grupo Cantares Viejos (Requena, País Valencià)

Ronda de los Llanos (Albacete)

Ronda de Motilleja (Albacete)

Rondalla manchega de Mota del Cuervo (Conca)

Rondalla “Consuelo Bonet” (Llucena, País Valencià)

Rondalla de Benassal (País Valencià)

Rondalla de Puertomingalvo (Aragó)

Rondalla de Vilafranca (País Valencià)

Rondalla de Vistabella del Maestrat (País Valencià)

Rondalla dels Ports (Tortosa, Catalunya)

So d’Alacant (País Valencià)

So de Mutxamel (País Valencià)

So dels Barrejats d’Alacant (País Valencià)

Sonadors de Crevillent (Alacant, País Valencià)

S’Estol des Picot (Mallorca)

ASSOCIACIONS QUE PROMOUEN ESTOS INSTRUMENTS/MÚSICA

Etnomurcia (Murcia)

Asociación “Cantares Viejos” (Requena, País Valencià)

Associació cultural “La Vihuela” (València, País Valencià)

Associació de recerca etnogràfica “Grup Alacant” (Alacant, País Valencià)

Associació d'estudis tradicionals “Sagueta Nova” (Biar, País Valencià)

Associació d'estudis tradicionals “A l'aire” (València, País Valencià)

Associació de recerca etnogràfica “Espai de So” (Tortosa, Catalunya)

Centre de Documentació del Patrimoni i la Memòria “Carrutxa” (Reus, Catalunya)

Cuadrillas i rondes de la regió de Múrcia, Albacete, Almeria, Jaén i Granada.

Grup de danses “el Raval” (Vila-real, País Valencià)

Museu d'Instrumentals Musicals “Josep Serra” de Benisanet (Catalunya)

Museo de la Guitarra Antonio Torres (Almeria)

Museo de Música Étnica. Colección Carlos Blanco Fadol (Barranda, Múrcia)

Museu de la Música de Barcelona (Catalunya)

I grups musicals esmentats en l'apartat anterior.

ESCOLES QUE INCORPOREN ESTOS APRENENTATGES

Escola de Música Tradicional “Lo Canalero” de Roquetes (Catalunya)

Escola de Mallorquí de Manacor (Mallorca)

Esmutrad. Escola de Música Tradicional de València (País Valencià)

Escoleta de la Quadrilla del Molí (Godella, País Valencià)

REDACCIÓ DE TEXTOS

Lluís-Xavier Flores Abat (Espai de So, Grup Alacant)
Sergi Masip García (Espai de So)

TRADUCCIÓ A L'ANGLÉS

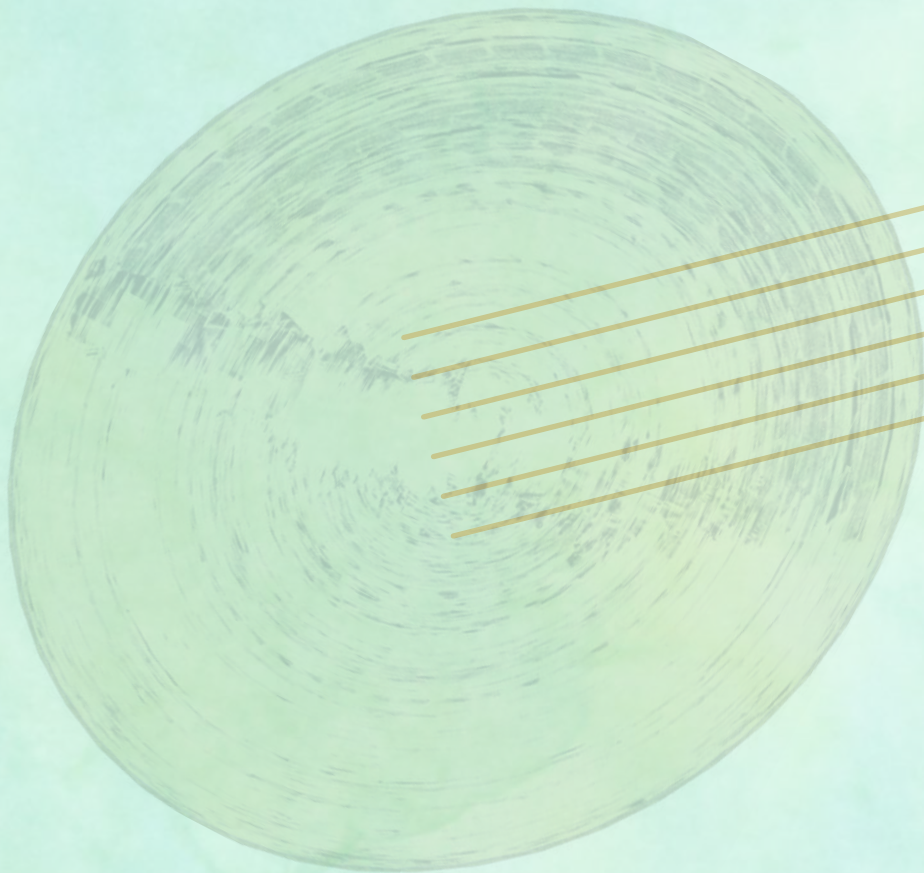
Brian Cutts
Sílvia Panisello Cabrera

MÉS INFORMACIÓ:

www.ebrefolk.cat
espaideso1@gmail.com
info@tienebocaysabehablar.com

Volem fer públic el nostré agraïment molt especial a Susana Ibáñez Aguado, de l'entitat Obre't Ebre (Roquetes), per haver fet possible este projecte.

Copyright: Espai de So, Tortosa (Catalunya), 2023

www.tradmusic.eu

<https://www.youtube.com/@tradimusic2023>

EXEMPCIÓ DE RESPONSABILITAT: Este projecte (Ref.N.- 2021-1-ES01-KA210-ADU-000034972) ha estat finançat amb el suport de la Comissió Europea. Este portal educatiu reflecteix només les opinions de l'autor i la Comissió no es pot considerar responsable de qualsevol ús que es pugui fer de la informació continguda en el mateix.

Co-funded by
the European Union

